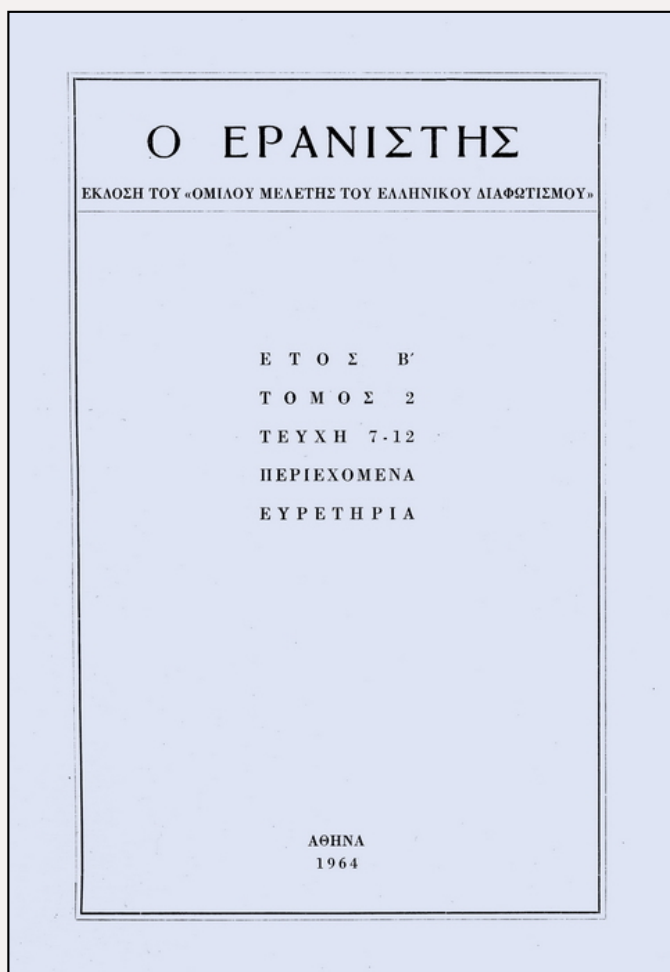

The Gleaner

Vol. 2, 1964

Οι τέκτονες και η Φιλική Εταιρεία. Εμμ. Ξάνθος
και Παν. Καραγιάννης

Παναγιωτόπουλος Β.

<http://dx.doi.org/10.12681/er.9648>

Copyright © 1964

To cite this article:

Παναγιωτόπουλος (1964). Οι τέκτονες και η Φιλική Εταιρεία. Εμμ. Ξάνθος και Παν. Καραγιάννης. The Gleaner, 2, 138-157.

ΟΙ ΤΕΚΤΟΝΕΣ ΚΑΙ Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΜΜ. ΞΑΝΘΟΣ ΚΑΙ ΠΑΝ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

Ἡ μύηση τοῦ Ἑμμανουὴλ Ξάνθου στὸν τεκτονισμό εἶναι γνωστὴ ἀπὸ πληροφορία τοῦ ἴδιου, διατυπωμένη μάλιστα μὲ μιὰ τάση ἑξαρσης τοῦ γεγονότος, στὰ Ἀπομνημονεύματά του. Στὸ σημεῖο ποὺ κάνει λόγο γιὰ τὶς προεπαναστατικὲς ἐμπορικὲς δραστηριότητές του, μιλώντας σὲ τρίτο πρόσωπο, γράφει: «Ἀπῆλθεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1813 εἰς τὴν Πρέβεζαν δι' ἀγορὰν λαδίων· ἐκεῖθεν διέβη εἰς Ἰωάννινα ... μεταβὰς ἀκολούθως εἰς τὴν Ἀγίαν Μαύραν, διὰ παρακινήσεως φίλου του τινὸς Παναγιωτάκη Καραγιάννη εἰσήχθη εἰς τὴν ἐταιρίαν τῶν Ἐλευθέρων Κτίστων (Μασόνων)»¹.

Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ κάνει λόγο γιὰ τὴν ιδιότητά του αὐτὴ ὁ Ξάνθος. Πρὶν ἐκδόσει τὰ Ἀπομνημονεύματά του εἶχε γράψει δύο ἐκθέσεις γιὰ τὴ «φιλική» του δράση, ποὺ κυκλοφόρησαν τότε σὲ ὀρισμένους κύκλους χειρόγραφες. Ἡ πρώτη σὲ τύπο ἐπιστολιμαίας διατριβῆς, γραμμὲν στὰ 1835, δημοσιεύτηκε στὰ 1901 ἀπὸ τὸν Δ. Καμπούρογλου. Μιλώντας ὁ Ξάνθος γιὰ τὶς συναντήσεις του μὲ τὸν Τσκαλάωφ καὶ τὸν Σκουφᾶ, τὸ 1814 στὴν Ὁδησσό, γράφει: «Ἀπεφάσισαν λοιπὸν αὐτοὶ οἱ φίλοι νὰ σχεδιάσωσι τοὺς κανόνας ταύτης τῆς ἐταιρίας, τὴν ὁποίαν καὶ Ἑταιρίαν τῶν Φιλικῶν ὠνόμασαν, δανεισθέντες πολλοὺς κανόνας ἀπὸ τὴν Ἑταιρίαν τῶν Φραγκ-Μασόνων, εἰς ἣν ὁ Ξάνθος πρό τινος χρόνου εἶχεν ἔμβει εὐρεθεὶς εἰς μίαν τῆς Ἐπτανήσου Πολιτείας νῆσον»². Ἡ δεύτερη ἐκθεση, γραμμὲν τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1837 καὶ δημοσιευμένη στὰ 1931 ἀπὸ τὸν Α. Α. Παπανδρέου, εἶναι ἀναλυτικότερη καί, ὡς πρὸς τὴν διατύπωση καὶ τὸ περιεχόμενο, πολὺ κοντὰ στὰ Ἀπομνημονεύματά του. Καὶ ἐδῶ ὁ Ξάνθος μιλάει μὲ σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια γιὰ τὴν μύησή του στὸν τεκτονισμό: «ἀπῆλθεν... κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1813 εἰς τὴν Πρέβεζαν καὶ Ἰωάννινα δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις.

1. Ἑμμανουὴλ Ξάνθου, Ἀπομνημονεύματα περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, Ἀθήνα 1845, σ. 2.

2. Δ. Γρ. Καμπούρογλου, Ἀνέκδο-

τον Ὑπόμνημα τοῦ Φιλικοῦ Ξάνθου, «Ἀρμονία», 2 (1905), σ. 529-540. Τὸ παραπάνω παράθεμα ἀνήκει στὴν σ. 531.

Δὲν εἶναι χωρὶς σημασία οἱ ἀλλεπάλληλες αὐτὲς ἀναφορὲς τοῦ Ἐάνθου, ἂν ὑπολογίσουμε μάλιστα ὅτι καὶ ὅταν ἔβγαζε τὰ Ἀπομνημονεύματά του (1845) καὶ λίγα χρόνια πρὶν, ὅταν ἔγραφε τὶς δύο ἐκθέσεις του (1835, 1837), ὁ ἑταιρισμὸς γενικά, ἀλλὰ καὶ εἰδικότερα ὁ τεκτονισμός, ἀποτελοῦσαν μὴ κανονικὲς δραστηριότητες. Οἱ τέκτονες τοῦ καιροῦ του δὲν ἔκρυβαν βέβαια τὴν τεκτονικὴ τους ιδιότητα, ἦταν ὅμως φαινόμενο ἀσυνήθιστο ἢ προβολή καὶ ἢ μὲ κάθε τρόπο κοινολόγηση τῆς ιδιότητος αὐτῆς. Στὴ συνέχεια θὰ φανεῖ τὸ αἰτιολογικὸ τῆς ἀντίθετης συμπεριφορᾶς τοῦ Ἐάνθου.

Ὁ τεκτονικὸς χαρακτήρας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὅταν μετὰ τὴν ἐπανάσταση ἄρχισε νὰ γίνεται λόγος πάλι γι' αὐτήν, ἦταν παραδεκτὸς καὶ ἀδιαφιλονίκητος. Ὁ Ἰ. Φιλήμων στὸ Δοκίμιό του γιὰ τὴν Φιλικὴ Ἑταιρεία (1834), γράφει γιὰ τὸν ὀργανισμό της τὰ παρακάτω, τὰ ὁποῖα δὲν ἀμφισβητήθηκαν ἀπὸ κανένα τὴν ἐποχὴ ποὺ γράφτηκαν¹: «Οἱ αὐτουργοὶ τοῦ ἐδανείσθησαν κανόνες πολλοὺς ἀπὸ τὴν ἑταιρίαν τῶν Μασόνων, καὶ τοὺς ἐφήρμοσαν ἐπιτηδεῖως εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὰ πάθη τοῦ ἔθνους. Ἦτο διὰ τοῦτο ἡθικώτατος καὶ προβλεπτικώτατος ὡς πρὸς ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς προόδου τοῦ Συστήματος»².

εἰκόνα 4 τοῦ ἴδιου πίνακα δείχνει τὴν ὑπογραφή τοῦ Ἐάνθου μὲ τὰ σύμβολα τοῦ τεκτονικοῦ του βαθμοῦ. Προέρχεται ἀπὸ ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν γιό του Νικόλαο (1836). Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἀνήκει σὲ μιὰ μικρὴ ομάδα ἐγγράφων τῆς οἰκογενείας Ἐάνθου ποὺ βρέθηκε στὰ χέρια τῆς κόρης τοῦ Νικολάου Ἑμμ. Ἐάνθου Πολυξένης, συζ. Ἀλεξ. Παυλοπούλου, καὶ κατατέθηκε πρόσφατα στὴν Ἱστορικὴ καὶ Ἑθν. Ἑταιρεία (γιὰ τὰ ἐγγραφα αὐτὰ βλ. ἐφ. «Πάτμος», ἀρ. φ. 36 (Ἀθήνα, 7 Μαρτίου 1948)· πρβλ. καὶ ἐφ. «Νέα Ἑλλάς» (20 Νοεμβρίου 1913).

1. Ὁ Τάκης Κανδηλῶρος στὸ βιβλίον του *Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία 1814-1821*, Ἀθήνα 1926, σ. 26 καὶ 107-108, μὲ βάση τὴν ὑπόθεση ὅτι ὁ Ἐάνθος στὴ Λευκάδα θὰ μυήθηκε σὲ κατώτερο βαθμὸ τοῦ τεκτονισμοῦ, συμπεραίνει ὅτι καὶ τὰ τεκτονικὰ στοιχεῖα, ὅσα διοχέτευσε στὸν ὀργανισμό τῆς Φιλικῆς, θὰ εἶναι περιο-

ρισμένης ἔκτασης. Ἀνασκευὴ τοῦ σημείου αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τοῦ Κανδηλῶρου ἔκαμε ὁ Στέφανος Μακρυμύχας, *Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ὡς τεκτονικὴ ὀργάνωσις*, «Πυθαγόρας», 5 (1927), σ. 97-107, ὅπου ὑποδεικνύει στενὴ σχέση ἀνάμεσα στὸ τυπικὸ μῆσης τῶν δύο πρώτων βαθμῶν τῆς Φιλικῆς, Ἀδελφοποιτῶν καὶ Συστημένων, πρὸς ἀντίστοιχους τεκτονικοὺς βαθμοὺς καὶ καταφανῆ ὁμοιότητα τοῦ τυπικοῦ μῆσης τοῦ τρίτου καὶ κύριου βαθμοῦ τῶν φιλικῶν, τοῦ Ἱερέως, πρὸς τὸν τεκτονικὸ βαθμὸ τοῦ «διδασκάλου». Ὡς προστεθεῖ ἀκόμη ἡ πληροφορία τοῦ ἴδιου τοῦ Ἐάνθου, ὅτι αὐτὸς ὑπόδειξε στὴν Κων/πολὴ τὴ σύσταση τῶν βαθμῶν τῶν Ἀφιερωμένων καὶ Ἀρχηγῶν τῶν Ἀφιερωμένων ποὺ προορίζονταν γιὰ τοὺς στρατιωτικοὺς (πρβλ. Α. Α. Παπανδρέου, *Ἀπολογία Ἐάνθου*, ἔ.ἀ., ἀρ. φ. 6, 15 Μαρτίου 1931, σ. 2).

2. Ἰ. Φιλήμονος, *Δοκίμιον Ἱστορι-*

Ὁ Φιλήμων, τέκτονας ὁ ἴδιος τὴν ἐποχὴ πού ἔγραφε αὐτά, ἦταν σὲ θέση νὰ γνωρίζει ὡς ποῖο σημεῖο ἔφθανε ἡ σχέση τεκτονισμοῦ καὶ Φιλικῆς. Δὲν ἦταν βέβαια φιλικός², ἀλλὰ γράφοντας γιὰ τὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχε ἀποκτήσει πλήρη συνείδηση τῆς δραστηριότητος καὶ τῶν μεθόδων τῶν φιλικῶν, κι ἔτσι ἡ ἔλλειψη τῆς προσωπικῆς ἐμπειρίας εἶχε ἀντισταθμιστεῖ ἀπὸ τίς σχετικὲς γνώσεις.

Ὁ Ξάνθος, στηριγμένος στὴν καθολικὴ ἀναγνώριση τοῦ τεκτονικοῦ χαρακτήρα τοῦ ὁργανισμοῦ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἔρχεται μὲ τὴν ἔξαρση τῆς τεκτονικῆς τοῦ ιδιότητος νὰ ὑποδηλώσει διακριτικὰ, ἀλλὰ καὶ ἀναντίρρητα, τὴ θέση του σὰν συνιδρυτῆ τῆς Ἑταιρείας, θέση πού εἶχε κλονιστεῖ ἀπὸ τίς εἰλικρινεῖς καθὼς φαίνεται, ἀλλὰ βασισμένες σὲ ἀσύνδετες γνώσεις, πληροφορίες τοῦ Ἀναγνωστόπουλου, ὅπως αὐτὲς εἶχαν διοχετευθεῖ στὸ «Δοκίμιον περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας» τοῦ Φιλήμονος καὶ ὅπως θὰ κυκλοφοροῦσαν, ὑποθέτω, προφορικὰ στὴν Ἀθήνα τῆς ἐποχῆς.

Γιὰ μύηση στὸν τεκτονισμό τῶν ἄλλων συνιδρυτῶν τῆς Ἑταιρείας δὲν εἶχε γίνει λόγος. Ἡ σχέση τοῦ Τσακάλωφ μὲ τὸν κύκλο τοῦ Ζαλίκου-γλου καὶ τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον»³ τοῦ Παρισιοῦ δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἦταν τέκτονας· ἀλλὰ οὔτε καὶ γιὰ τὸν Σκουφᾶ διατυπώθηκε τέτοια ἄποψη. Στὸ συμφωνητικὸ μάλιστα πού ὑπογράψανε στίς 22 Σεπτ. 1818 στὴν Κωνσταντινούπολη οἱ Τσακάλωφ, Ἀναγνωστόπουλος, Σέκερης καὶ Ξάνθος (πρβλ. σελ. 139 σημ. 3), ἐνῶ ὁ τελευταῖος τοποθετεῖ μπρὸς ἀπὸ τὴν ὑπογραφή του τὰ σύμβολα τοῦ τεκτονικοῦ του βαθμοῦ, οἱ ἄλλοι ὑπογράφουν χωρὶς κανένα διακριτικόν. Ἡ τεκτονικὴ ιδιότης τοῦ Ξάνθου, σὲ ἀντιδιαστολὴ μὲ τὸν συνιδρυτῆ τοῦ 1814 Τσακάλωφ καὶ τοὺς συναρχηγοὺς τοῦ 1818, ἐκφράζεται εὐγλωττα

κὸν περὶ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, Ναύπλιο 1834, σ. 142.

1. Σὲ ἀναφορὰ του (1827 Ἰουν. 14, Πόρος) πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν, σχετικὴ μὲ ἀντιδικία του πρὸς τὸν Γ. Δουζινα, ὑπογράφει μὲ τὰ σύμβολα τοῦ τεκτονικοῦ του βαθμοῦ (ΓΑΚ, Ὑπ. Ἑσωτ. φ. 93).

2. Ἰ. Φιλήμονος, *Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως*, τ. Α' (1859) σ. ιζ'.

3. Ἰ. Φιλήμονος, ἔ. ἀ., τ. Δ' (1861), σ. η'. Τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον» τοῦ Παρισιοῦ, φαίνεται ὅτι

ἀποτελεῖ πρότυπο πολλῶν ὁργανωτικῶν στοιχείων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, μὲ φορέα τὸν Τσακάλωφ. Τὰ λίγα ἔγγραφα πού ἔδωσε ὁ Πέτρος Σκυλίτσης Ὀμηρίδης στὸν Φιλήμονα (ἔ. ἀ.) ἀποτελοῦν τὸ σύνολο τῶν γνώσεών μας γιὰ τὴν ἑταιρεία αὐτή. Ἄν ἀποδειχθεῖ καὶ τὸ «Ἑλληνόγλωσσον Ξενοδοχεῖον» ἑταιρεία τεκτονογενῆς, θὰ εἶναι δύσκολο νὰ διακριθοῦν τὰ στοιχεῖα τῆς Φιλικῆς, ὅσα προέρχονται μέσω τοῦ Τσακάλωφ ἀπ' αὐτό, ἀπὸ ἐκεῖνα πού προέρχονται ἀμεσα ἀπὸ τὸν τεκτονισμό τοῦ Ξάνθου.

στο έγγραφο αυτό. Ἀλλά καὶ μιὰ ἄλλη πληροφορία τοῦ Ἐάνθου, γραμμένη μάλιστα σὲ χρόνο ποὺ μποροῦσε εὐκόλα νὰ τὴν ἀναιρέσει κανεὶς (1837), λύνει ὀριστικὰ τὸ πρόβλημα τῆς πατρότητας τῶν τεκτονικῶν στοιχείων στὸν ὀργανισμό τῆς Φιλικῆς: «εἰς δὲ τὴν Ἑταιρίαν τῶν Κτίστων, ἄλλος παρὰ τὸν Ἐάνθον δὲν ἦτο μεμνημένος»¹ γράφει ὁ ἴδιος.

Τὸ 1839 μὲ δύο ἄρθρα τοῦ στὸν «Αἰῶνα»², ὁ Φιλήμων κάνει τὴν πρώτη ἀποκατάσταση τοῦ Ἐάνθου καὶ μὲ κάποιο τρόπο ἐπανορθώνει τὴν ἀδικία ποὺ τοῦ ἔκανε στὸ Δοκίμιο περὶ τῆς Φιλικῆς, ὅπου ὑποτιμοῦσε τὴν θέση τοῦ ἀνάμεσα στοὺς τρεῖς πρῶτους ἰδρυτὲς τῆς Ἑταιρείας. Ἄν δὲν ξέραμε τίς ἐκθέσεις τοῦ Ἐάνθου, γιὰ τίς ὁποῖες κάναμε λόγο παραπάνω, θὰ νομίζαμε ὅτι ὁ Φιλήμων μὲ δική του πρωτοβουλία ἔγραψε τὰ ἄρθρα ἐκεῖνα. Μὲ τίς ἐκθέσεις ὅμως αὐτὲς ὁ Ἐάνθος ἀντιδρούσε στὴν ἀδικία ποὺ τοῦ γινότανε καὶ ἀποκαθιστοῦσε τὴν ὑπόληψή του. Μετὰ τὴ δημοσίευση καὶ τῶν Ἀπομνημονευμάτων του (1845) ἡ ἀναγνώρισή του σὰν συνιδρυτὴ τῆς Φιλικῆς ὑπῆρξε πανηγυρική. Ὁ Φιλήμων πάλι, στὸ «Δοκίμιον περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως», τὸν τιμᾷ ὅπως τοῦ ἀξίζει.

Μὲ βάση τὴν τεκτονική του ιδιότητα καὶ τὴν τεκτονικὴ δομὴ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὁ Ἐάνθος εἶχε ἀποδείξει τὴν συμμετοχή του στὴν ἰδρυσὴ τῆς. Τὴν ἡγετική του θέση γιὰ τὰ κατοπινὰ χρόνια τὴν ἀποδείκνυε εὐκολώτερα μὲ τὰ ἔγγραφα τοῦ προσωπικοῦ του ἀρχεῖου ποὺ δημοσίεφε σὰν ἐπίμετρο, ἀλλὰ στὴν πραγματικότητα σὰν κύριο μέρος, τῶν Ἀπομνημονευμάτων του.

*
* *

Ποιὸς εἶναι ὅμως ὁ Παναγιωτάκης Καραγιάννης ποὺ μὲ τὴν «παρακίνησίν» του μὴθήκε ὁ Ἐάνθος στὸν τεκτονισμό³, ἔναν ὁλόκληρο χρόνο πρὶν ἰδρυθεῖ ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία; Πράγματι ὁ Καραγιάννης εἶναι ἕνα πρόσωπο τοῦ θρύλου περισσότερο παρὰ τῆς ἱστορίας. Τὸ ὄνομά του δὲν ἀπουσιάζει οὔτε ἀπὸ τὴ γενικὴ βιβλιογραφία γιὰ τὴ Φιλικὴ οὔτε ἀπὸ τίς μελέτες τίς σχετικὲς μὲ τὰ ἱστορικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τεκτονισμοῦ. Ἀλλὰ οἱ ἀναφορὲς αὐτὲς στὸ πρόσωπό του βασίζον-

1. Α. Α. Παπανδρέου, Ἀπολογία Ἐάνθου, ἔ.α., ἀρ. φ. 6 (15 Μαρτίου 1931), σ. 2.

2. Ἐφημ. «Αἰῶνα», ἀρ. φ. 48 (15 Μαρτίου 1839), 49 (19 Μαρτίου 1839).

3. Ἀπὸ τὸ ἔγγραφο τοῦ Καραγιάννη (βλ. Ἐπίμετρο ἀρ. 2) μαθαίνουμε, μὲ μεγάλη προσέγγιση, τὸν ἀκριβὲ χρό-

νο μύησης στὸν τεκτονισμό τοῦ Ἐάνθου. Ὁ Καραγιάννης φθάνει στὴ Λευκάδα στίς 19 Αὐγούστου 1813 καί, ὅπως φαίνεται στὸ ἔγγραφο, ἀπείγεται νὰ τελειώσει τὴν ἀποστολή του. Μιὰ ἀπὸ τίς ἐπόμενες μέρες τοῦ Αὐγούστου πρέπει νὰ ἔγινε ἡ μύηση τοῦ Ἐάνθου.

ται αποκλειστικά στη μνεία του Ξάνθου και δὲν πλουτίστηκαν ἀπὸ καμιά πληροφορία μετὰ ἀπ' αὐτή.

Ἡ ἀναγνώριση τοῦ Ξάνθου σὰν συνιδρυτῆ τῆς Φιλικῆς, ὅπως διατυπώθηκε παραπάνω, καὶ ἡ ἀναγωγή τῶν ὀργανωτικῶν τῆς προτύπων στὸν τεκτονισμό, δημιούργησε εὐλογη ζήτηση στοιχείων σχετικῶν μετὸ γεγονός τῆς τεκτονικῆς μύθῆς του στὴν Λευκάδα καὶ τὸ πρόσωπο τοῦ Καραγιάννη. Μετὰ ἀπὸ ἔρευνα στὸ Ἀρχεῖο Ἰονίου Γερουσίας (Κέρκυρα), τὸ Ἀρχιεπιφυλακεῖο Λευκάδας, τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους καὶ τὸ Ἀρχεῖο Ἀγωνιστῶν τῆς Ἑθικῆς Βιβλιοθήκης, συγκεντρώθηκαν ἄρκετὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα καὶ στὴν ὑλοποίηση τοῦ τελευταίου συντελοῦν καὶ ἄλλα προβλήματα συναφῆ διαφωτίζουν. Χωρὶς νὰ ἐκδοθοῦν ὅλα τὰ σχετικά ἔγγραφα θὰ πικρατεθοῦν ἐδῶ ὅσες πληροφορίες παρέχονται ἀπ' αὐτά.

Ὁ Καραγιάννης οὔτε Λευκαδίτης εἶναι, οὔτε ἀνήκει στὸν Ἑφτανησιώτικο τεκτονισμό, ὅπως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ὑποθέσει ξεκινώντας ἀπὸ τὸ γεγονός τῆς μύθῆς τοῦ Ξάνθου στὴ Λευκάδα. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ ἔγγραφο ποὺ ἐκδίδεται στὸ ἐπίμετρο (ἀρ. 2), ἐκεῖ βρέθηκε γιὰ λίγες μέρες, σταλμένος μαζὶ μετὰ τὸν Δημήτριο Στάμο ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ, γιὰ νὰ λύσουν μετὰ αἰρετοκρασία ἐμπορικὴ διαφορὰ μεταξὺ Μόστρα καὶ Κομενιώτη (ἀναφέρονται στὸ ἔγγραφο μόνο τὰ ἐπωνύμια τους). Ἀλλὰ οὔτε ἡπειρώτης ἦταν ὁ Καραγιάννης, ὅπως θὰ μπορούσε πάλι νὰ ὑποθέσει κανεὶς συσχετίζοντάς τον, ἐξ αἰτίας τοῦ ἐπωνύμου, μετὰ τὸς Καραγιάννηδες τῆς Ἡπείρου¹. Ἀπὸ ἀναφορὰ τῆς κόρης του Πηνελόπης Γερσίου Κοκκίνου πρὸς τὴν ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων τῶν Ἀγωνιστῶν τοῦ '21 (βλ. ἐπίμετρο ἀρ. 3), μαθαίνουμε ὅτι ὁ Καραγιάννης εἶχε γεννηθεῖ στὴν Τριπολιτσά². Ἀλλες πληροφορίες γιὰ τὴ διαμονή του στὴν πόλη αὐτή, προεπαναστατικά, δὲν ἔχουμε. Ἀντίθετα μάλιστα, τὸ 1805 τὸν συναντᾶμε στὴν Πρέβεζα, νὰ ἀλληλογραφεῖ μετὰ ἄδηλο ἐπίσημο πρόσωπο τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας, γιὰ οἰκονομικὴ ὑπόθεσή του (βλ. ἐπίμετρο ἀρ. 1).

Τὸ ταξίδι τοῦ 1813 στὴ Λευκάδα, εἶναι ἡ μόνη ἔνδειξη ποὺ ἔχουμε γι' αὐτὸν ὥς τὸ 1820. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα οἱ πληροφορίες γιὰ τὴ ζωὴ

1. Πρὸς Παντ. Κοντογιάννη, *Εἰδήσεις περὶ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ οἴκου Καραγιάννη*, «Τεσσαρακονταετηρίς τῆς Καθημερινῆς Κ. Σ. Κόντου», Ἀθήνα 1909, σσ 188-198. Κ. Θ. Δημαρᾶ, *Οἱ νύχτες τοῦ Γιούγκ στὴν Ἑλλάδα τοῦ 1817*,

Ἀθήνα 1944, σ. 22. Α. Βρανούση, Ἀθασίος Ψαλίδας, «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», 1 (1952), σ. 353.

2. Ἀρχεῖο Ἀγωνιστῶν Ἑθν. Βιβλιοθήκης (ΑΑ/ΕΒΕ), φάκ. Π. Καραγιάννη.

καί τῇ δράσῃ του εἶναι ἀρκετὰ πυκνές καί κάποτε σχεδόν καθημερινές. Δέν εἶναι ὅμως λίγα τὰ στοιχεῖα ποῦ μᾶς παρέχει ἡ πληροφορία τοῦ Ξάνθου καί τὸ ἔγγραφο τοῦ Λευκαδίτικου Ἀρχαιοφυλακείου (ἐπίμετρο ἀρ. 2). Πολύ περισσότερο, ἡ φύση τῶν στοιχείων αὐτῶν μᾶς ἐπιτρέπει μιὰ σειρὰ ὑποθέσεων καί συσχετισμῶν μὲ γενικότερο ἐνδιαφέρον.

Καί πρῶτα, ἡ γνωριμία Ξάνθου-Καραγιάννη· μνεῖα τῆς ἔχουμε ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ξάνθο, ὁ ὁποῖος ἀποκαλεῖ «φίλο» του τὸν Καραγιάννη. Ὁ Ξάνθος εἶναι γνωστὸ ὅτι στίς ἀρχές τοῦ 1813 πηγαίνει ἀπὸ τὴν Κων/πολὴ στὴν Πρέβεζα «διὰ ἀγορὰν λαδίων», γιὰ λογαριασμὸ τῆς Συντροφίας¹. Ἀσημάκη Κροκίδα, Χριστόδουλου Οἰκονόμου, Κυριακοῦ Μπιτζαξῆ. Καί οἱ τρεῖς εἶναι Ἡπειρώτες κι ἔχουν στενές σχέσεις μὲ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ καί τὸ περιβάλλον του. Ὁ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πρέβεζα «διέβη εἰς Ἰωάννινα διὰ νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ τὴν ἄδειαν τῆς ἀγορᾶς, διὰ μέσου τῶν πολλὰ ἰσχυόντων ὑπαλλήλων του Μάνθου Οἰκονόμου, ἀδελφοῦ τοῦ ἄνω εἰρημένου Χριστοδούλου καί Κωνσταντίνου Μαρίνογλου, φίλων του»². Αὐτὰ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Ξάνθου. Ὁ Καραγιάννης πάλι, καθὼς προκύπτει ἀπὸ τὸ ἔγγραφο ποῦ ἐκδίδεται ἐδῶ (ἀρ. 2), ἀνήκει κι αὐτὸς στὸ ἴδιο περιβάλλον. Δέν εἶναι γνωστὸ ἂν τὴν ἐποχὴ αὐτὴ (1813) κατοικεῖ στὴν Πρέβεζα ἢ στὰ Γιάννενα. Οὔτε ἀκόμη ἡ διατύπωση τοῦ ἐγγράφου: «ἡμεῖς ἤλθομεν ἐχθές ἐδῶ μὲ προσταγὴν τοῦ ὑψηλοτάτου Βεζῆρ Ἀλῆ Πασᾶ Ἐφέντη μας, διωρισμένοι διὰ κριτὲς³ τοῦ Μόστρα...» ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ Καραγιάννης ἀνήκει στὸ ἑμμισθό προσωπικὸ τῆς Αὐλῆς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἔχει στενές σχέσεις μὲ τὸν εὐρύτερο κύκλο τῶν ἀνθρώπων ποῦ κινοῦνται γύρω ἀπὸ τὸν Ἀλῆ καί εἶναι μὲ πολλοὺς τρόπους ἐξαρτημένοι ἀπ' αὐτόν.

Δέν νομίζω χρήσιμο νὰ παραθέσω ὅλους τοὺς τρόπους μὲ τοὺς ὁποῖους πέρασε στὴν ἱστοριογραφία μας ἡ πληροφορία τοῦ Ξάνθου γιὰ τὴ μύησή του. Ἐδῶ πάντως πρέπει νὰ ἐπισημανθεῖ ἡ σαφήνειά του· μυήθηκε «τῇ παρακινήσει» τοῦ Καραγιάννη, μὲ τὴ σύστασή του,

1. Ὁ Ξάνθος στὰ Ἀπομνημονεύματά του σ. 2, ἀφῆνει νὰ καταλάβουμε ὅτι δέν ἦταν ἀπλὸς ὑπάλληλος τῆς συντροφίας αὐτῆς ἀλλὰ ἐταῖρος. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἀληθεύει μιὰ καί δέν πρόκειται γιὰ μόνιμη ἐμπορικὴ ἐταιρεία, ἀλλὰ γιὰ «Συντροφία» ἐμπορίας ὀρισμένου εἴδους (ἐδῶ λαδιοῦ) γιὰ ὀρισμένο χρόνο.

2. Ξάνθου, Ἀπομνημονεύματα, σ. 2.

3. Γιὰ τὸ θεσμὸ τῆς αἰρετοκρισίας στὰ Γιάννενα βλ. Α. Βρανούση, Ἀθανάσιος Ψαλίδας, ἔ. ἀ. σ. 363. Γιὰ τὸ θεσμὸ γενικότερα βλ. Ἰ. Βισβίτση, Ἡ πολιτικὴ δικαιοσύνη κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν μέχρι τοῦ Καποδιστριαίου, Ἀθήνα 1941, σ. 116.

θα λέγαμε σήμερα, στην Τεκτονική Στοά της Λευκάδας¹. Χωρίς να μπορώ να μιλήσω για την έσωτερική-ουσιαστική σημασία που είχε ή μύηση αυτή για τον Ξάνθο, εύλογα μπορούμε να υποθέσουμε από έξωτερικά ιστορικά στοιχεία, ότι ή μύησή του ακολούθησε όλους τους τύπους, αφού έγινε σε Τεκτονική Στοά. Και αυτό είναι που έχει σημασία σχετικά με τη Φιλική. Δείχνει ότι ή τεκτονική μύηση του Ξάνθου ήταν πλήρης, ώστε να μην ευσταθεί ή υπόθεση του Τ. Κανδηλώρου για ατελή μύηση ή για μύηση σε χαμηλό βαθμό, άσχετα με το θέμα των δυνατοτήτων δελτίωσης της τεκτονικής ενημέρωσής του από το καλοκαίρι του 1813 (τέλη Αυγούστου) ως το καλοκαίρι του 1814, όποτε πραγματοποιούνται οι συναντήσεις Σκουφά-Τσακάλωφ-Ξάνθου στην 'Οδησσό και ιδρύεται ή Φιλική 'Εταιρεία².

Η μύηση του Καραγιάννη στον τεκτονισμό δημιουργεί το επόμενο έρώτημα που απαιτεί απάντηση, μιá απάντηση που θα μάς βοηθήσει να σχηματίσουμε πιό καθαρή εικόνα των ιδεολογικών ρευμάτων που διατρέχουν τον προεπαναστατικό έλληνισμό και της διáδοσής τους πάνω στον έλληνικό χώρο. Το 1805 είναι κιόλας τέκτονας όπως φαίνεται από τα τεκτονικά σύμβολα με τα όποια υπογράφει στο έγγραφο που δημοσιεύουμε στο επίμετρο (άρ. 1). 'Η Τριπολιτσά, ή Πρέβεζα, τα Γιάννενα, ή Λευκάδα ή κάποιο άλλο νησί του 'Ιονίου, μπορεί να υπολογισθούν σαν πιθανά σημεία για τη μύησή του. 'Ο κύκλος των υποθέσεών μας δεν μπορεί να διευρυνθεί περισσότερο, γιατί δεν γνωρίζουμε πού άλλου ταξίδεψε. Και πρὸς τήν 'Ιταλία και πρὸς τήν Σμύρνη και πρὸς τὸν ἄξονα Κων/πολη - 'Ηγεμονίες - Ρωσία³ τήν εποχή αυτή είναι δυνατή ή

1. Για το τεκτονισμό στη Λευκάδα βλ. Δ. Π. Καλογεροπούλου, 'Ιστορία της ἀνὰ τὰς 'Ελληνικὰς χώρας ἐλευθέρως τεκτονικῆς, τεύχ. Α' (1740-1872), ἀνατ. ἐκ τοῦ Α' τόμου τοῦ περιοδικοῦ «Πυθαγόρας - Γνώμων», Ἀθήνα 1932, σ. 7.

2. Βλ. Ἀπ. Βακαλοπούλου, Συμβολή στην 'Ιστορία καὶ ὁργάνωση τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας, «'Ελληνικά», 12 (1952-1953), σσ. 65-78, όπου οἱ ἐπαφές Ξάνθου-Τσακάλωφ-Σκουφά στην 'Οδησσό τοποθετοῦνται στην περίοδο Μάη-Σεπτέμβρη 1814.

3. Για τή διáδοση τοῦ τεκτονισμοῦ ἀνάμεσα στον 'Ελληνισμό τῶν περιοχῶν αὐτῶν μοῦ εἶναι γνωστή ή παρακάτω

βιβλιογραφία, μέσα στην ὁποία γίνονται ἀναφορές σέ πηγές και ἄλλα βοηθήματα για τὸ ἴδιο θέμα: Δ. Π. Καλογεροπούλου, 'Ιστορία τῆς ἀνὰ τὰς 'Ελληνικὰς χώρας ἐλευθέρως τεκτονικῆς, ἔ. ἀ. Στ. Σκοπετέα, Μουρατόροι καὶ Κονιάται, «Τεκτονικὸν Δελτίον», 5 (1954), σσ. 535-541, 558-566. Κ. Θ. Δημαρᾶ, Ἐπαφές τῆς Νεώτερης 'Ελληνικῆς Λογοτεχνίας με τήν 'Αγγλική (1780 - 1821) [=Φροντίσματα, Ἀθήνα 1962], σ. 42. Ἀλκη Ἀγγέλου, Οἱ ἀπαρχές τοῦ Ἑλευθέρου Τεκτονισμοῦ στον Νέο Ἑλληνισμό, «Μικρασιατικά Χρονικά», 9 (1961) σ. 318-335. J. Nicolopoulos, Quelques renseignements sur l'activité ma-

μύηση ἐνὸς ἐμπορίου στὸν τεκτονισμό. Ἀνεξάρτητα ὅμως μὲ τὴν ἐξοκρίδωση τοῦ τόπου τῆς μύησής του, ἡ παρουσία καὶ ἄλλων τεκτόνων στὰ Γιάννενα¹ καὶ ἡ παράλληλη «μυστική» πνευματικὴ κίνηση ποὺ σημειώνεται στὴν πόλη αὐτὴ² κοντὰ στὴν ἄλλη πνευματικὴ τῆς ἀνθήσης, τοποθετοῦν τὸν τεκτονισμό τοῦ Καραγιάννη σ' ἓνα ἐντελῶς φυσικὸ πλαίσιο.

Ἡ συμμετοχὴ του στὴ Φιλικὴ εἶναι ἓνα πρόβλημα μὲ ιδιαίτερη σημασία. Τὸ ὄνομά του δὲν περιέχεται στοὺς καταλόγους τῶν Φιλικῶν³ οὔτε ἀναφέρεται ἀπὸ καμιὰ ἄλλη γνωστὴ πηγὴ. Θὰ ἦταν πράγματι μιὰ ἀδιάζουσα σύμπτωση νὰ μὴν εἶναι φιλικὸς ὁ ἄνθρωπος ποῦ, ὅπως ξέρουμε τώρα, βρίσκεται στὶς ρίζες ἀκριδῶς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Ἡ ἀναφορὰ τῆς κόρης του Πηνελόπης Γερασίου Κοκκίνου χωρὶς νὰ εἶναι ιδιαίτερα διαφωτιστικὴ, παρέχει τὰ ζητούμενα θετικὰ στοιχεία: «Ὁ μακαρίτης πατήρ μου Παναγιωτάκης Καραγιάννης, ἐκ Τριπόλεως τῆς Πελοποννήσου, ὑπῆρξε, Κύριοι, εἰς τῶν πρώτων ἱερέων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὡς ἐκ τοῦ ἐγκλείστου ὑπ' ἀριθ. 1 διπλώματος καταρτίζεται...». Καὶ παρακάτω, στὸ σημεῖο ποὺ ἀπαριθμεῖ ὅσα ἐγγραφα συνυποβάλλει μὲ τὴν ἀναφορὰ τῆς, γράφει: «Ἀρ. 1.— Δίπλωμα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας δι' αὐτὸν ὀνομάζεται ἱερεὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ συμβόλων, ἐν πρωτοτύπῳ». Τὸ ἐγγραφο αὐτὸ λείπει ἀπὸ τὸν φάκελο καὶ ἔτσι χάνουμε ὅλα τὰ, πραγματικά, πολύτιμα στοιχεία ποὺ περιέχουν τὰ «ἐφοδιαστικὰ ἱερέων» τῆς Φιλικῆς: τόπο καταγωγῆς, ἐπάγγελμα, ἡλικία, τόπο καὶ χρόνον μύησης καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μυητῆ. Μὲ τὴν φράση ὅμως τῆς κόρης του ὅτι «ὑπῆρξε... εἰς τῶν πρώτων ἱερέων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας», νομίζω ὅτι κατέχουμε

connique des frères Ypsilanti, «Ἑρανιστής», 2 (1964), σσ. 33-39.

1. Τὸ 1822 συναντῶ σὲ ἐγγραφα ὑπογράφους τοῦ Ι. Κωλέττη μὲ τεκτονικὰ σύμβολα (βλ. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἑσωτ. φ. 1, 30 Μαρτ. 1822, κ.ἀ.). Νομίζω ὅτι ὁ Κωλέττης ἦταν τέκτονας προεπαναστατικά. Εἶναι φυσικότερο νὰ εἶχε μυηθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸ '21 στὰ Γιάννενα, ἢ καὶ ἀκόμη παλιότερα στὴν Ἰταλία, παρὰ κατὰ τὴν ἐξαιρετικὰ ἀνώμαλη περίοδο ἀπὸ τὴν κήρυξη τῆς ἐπανάστασης ὡς τις ἀρχὲς τοῦ 1822. Δὲν εἶναι ἄσχετο τὸ γεγονός ὅτι τεκτονικὴ στοὰ στὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα, ὅπως γνωρίζουμε ἀπὸ πρόσφατες μελέτες, ἰδρύθηκε μόλις τὸ

1.26⁴ πρὸλ. Στ. Σκοπετέα, *Μυστικὲς Ἑταιρεῖες κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν*, «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά», Β' (1958), σ. 294 καὶ Παν. Γ. Κρητικοῦ, *Ἑλληνικαὶ τεκτονικαὶ Στοαὶ κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν*, «Τεκτονικὸν Δελτίον», τεύχ. 54, 55 (1963), σ. 14 τοῦ ἀνατύπου.

2. Σημειώνω τὴ χαρακτηριστικὴ παρουσία τοῦ ἀλχημιστῆ Σέργιου στὰ Γιάννενα.

3. Ἰ. Φιλήμονος, *Δοκίμιον Ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασως*, τ. Α' (1859), σσ. 387-416 καὶ Βαλέριου Μέξα, *Οἱ Φιλικοί*, Ἀθήνα 1957.

μιά ένδειξη δικαιοσύνης στο συνημμένο εφοδιαστικό, για την πρώιμη μυσή του. Στη συνέχεια της ίδιας αναφοράς γίνεται λόγος για μια εξαιρετικής σπουδαιότητας αποστολή του Καραγιάννη: «Πλήρης ένθουςιασμού, έγκρατιπών πάσας τας έμπορικας αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις... ἔτρεξεν ἀμέσως εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν, κατόπιν δὲ εἰς Ἡπειρον καὶ ἤρξατο διαδίδων τὴν ἰδέαν τῆς ἐπαναστάσεως κατηχῶν καὶ προσηλυτίζων πάντας τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις, Ἀρτη, Πρεβέζῃ καὶ Κάρει προύχοντας... ἦτοι Ράγκον, Βαρνακιώτην, Βλαχόπουλον, Ὀδυσσεά, Μπαλάσκαν, Ι. Κωλέτην καὶ λοιποὺς στρατιωτικοὺς ἀρχηγούς, ἐν οἷς καὶ τὸν Ἀρτης Πορφύριον καὶ αὐτὸν τὸν παρὰ τῷ Ἀλῇ Πασᾷ διάσημον Νοῦτσον, περιφρονῶν καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενος ὅποιον μέγα διέτρεχε κίνδυνον, τοιαῦτα πράττων καὶ ἐνεργῶν πρὸ τῶν ἐφθαλμῶν τοῦ σκληροτέρου τῶν τυράννων Ἀλῇ Πασᾷ». Ἡ ἀποστολή αὐτὴ τοῦ Καραγιάννη ἐπαληθεύεται καὶ ἀπὸ πιστοποιητικὸν¹ γιὰ τὴν δράση του ποὺ ὑπογράφουν οἱ Ν. Μαυρομαμάτης, Δ. Σοφινός, Ἀθ. Λιδωρίκης, Π. Μοναστηριώτης, Π. Ράγκος. Οἱ ἀγωνιστὲς αὐτοὶ βεβαιώνουν ὅτι: «ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων καὶ σπουδαιότερων μελῶν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1820 μεταβὰς εἰς Ἡπειρον μετὰ πολλοῦ ζήλου» ἔφερε σὲ πέρας τὴν ἀποστολήν ποὺ τοῦ ἀνατέθηκε. Σὲ ἀναφορὰ² τῆς ἄλλης κόρης του Βασιλικῆς βρίσκουμε κι ἄλλες πληροφορίες γιὰ τὴν ἰδίαν ἀποστολή: «Ὁ πατήρ μου .. ὑπῆρξεν ἐκ τῶν πρώτων ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ ἐγκλείστου ἀποδεικτικοῦ τῆς 25 Δεκεμβρίου 1820 τῆς ἐν Σπέτσαις Φιλικῆς Ἑταιρείας...». Ἐν τῷ «ἀποδεικτικῷ» αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ «εφοδιαστικὸν ἱερέως», γιὰ τὸ ὁποῖο μιλάει ἡ κόρη του Πηνελόπη, πρέπει νὰ εἶναι τὸ ἔγγραφο ποὺ τοῦ ἀναθέτει τὴν ἀποστολήν στὴν Ἡπειρο. Ἡ ἡμερομηνία εἶναι εὐνοϊκὴ γιὰ μιὰ τέτοια ὑπόθεση. Τὶς μέρες αὐτὲς τοῦ Δεκέμβριου τοῦ 1820 βρίσκεται στὶς Σπέτσες ὁ Παπαφλέσας. Ἐκεῖ, μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ «ἀντιπροσώπου τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτρόπου τῆς Ἀρχῆς», ἀπονέμει βαθμοὺς στρατιωτικούς³, ἀναθέτει ἀποστολὰς καὶ γενικὰ κάνει κάθε ὀργανωτικὴ ἐνέργεια ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ στιγμή καὶ ἐπιβάλλει ἡ ἐπαναστατικὴ τακτικὴ τῆς Φιλικῆς.

1. ΑΑ/ΕΒΕ, φακ. Π. Καραγιάννη.

2. ἔ.δ.

3. Στις 23 Δεκ. 1820 διορίζει Ναύαρχο τοῦ στόλου τῶν Σπετσῶν τὸν Νικόλαο Γκίκα Μπότσης. Τὸ ἔγγραφο (Ἀρχεῖο Ρήγα Παλαμήδη, ΓΑΚ, Ἀρχ. Βλαχογιάννη φ. 250), ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Στ. Σκοπετέα, Ἀνέκδοτοι ἑπιστολαὶ τοῦ

Γρηγορίου Δικαίου, ἐφ. «Ἠχώ τῆς Μεσσηνίας», ἀρ. φ. 54 (Ἀθήνα, 3 Ἰουνίου 1950) καὶ ἀπὸ τὸν Μ. Η. Φερέτο, Ὁ Παπαφλέσας ὡς προσωρινὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως διορίζει ἀρχιναύαρχο, ἐφ. «Μεσσηνιακὰ Νέα» ἀρ. φ. 97 (Ἀθήνα, 13 Ἰουλίου 1961).

Τὸ ἔγγραφο τῆς «25 Δεκεμβρίου 1820 τῆς ἐν Σπέτσαις Φιλικῆς Ἑταιρείας» νομίζω ὅτι εἶναι ἔγγραφο τοῦ Παπαφλέσα, μὲ τὸ ὁποῖο ἀναθέτει στὸν Καραγιάννη τὴν παραπάνω ἀποστολὴ στὴν Ἡπειρο.

Ἀπὸ τὶς τελευταῖες αὐτὲς πληροφορίες φαίνεται, ὅτι ὁ Καραγιάννης ἦταν ἐγκαταστημένος στὰ 1820 στὶς Σπέτσες ἢ ὅτι βρέθηκε ἐκεῖ σὰν ταξιδιώτης. Ἡ ἀποστολὴ του στὴν Ἡπειρο ἐπιβεβαιώνει ἄλλη μιὰ φορὰ τὶς σχέσεις του μὲ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τὸν κύκλο του, καὶ τὶς ἐπαφές του μὲ ἡγετικά στοιχεῖα ὄλου τοῦ Ἡπειρωτικοῦ χώρου. Ἡ δυνατότητα κινήσεων ποὺ εἶχε, καὶ ποὺ θὰ δάρυνε δέδαια στὴν ἐκλογὴ του γιὰ τὴν ἀποστολὴ αὐτή, δείχνει ἀκόμη τὴν ἐξοικείωσή του μὲ τὰ πρόσωπα καὶ τὶς καταστάσεις ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὴν περιοχὴ ἐκείνη καὶ τὸ ἀνάλογο κύρος του.

Ἡ δράση του στὴν ἐπανάσταση εἶναι εὐκολώτερο νὰ ἐξακριβωθεῖ. Μὲ ἀφετηρία τὴν ἐνδειξὴ ὅτι ὑπηρετήσε σὲ θέσεις ἐπάρχου στὴ διάρκειά τοῦ Ἀγώνα, ἔκανα μιὰ ἔρευνα στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, στοὺς φακέλους τοῦ Ὑπουργείου Ἑσωτερικῶν κυρίως, ὅπου πράγματι σῶζονται πολλὰ ὑπηρεσιακά του ἔγγραφα. Διορισμοὶ καὶ παύσεις ἀπὸ τὶς θέσεις ὅπου ὑπηρετήσε, ἀναφορὲς πρὸς τὸ Ὑπουργεῖο, διαταγὲς τοῦ Ὑπουργείου πρὸς αὐτόν, μᾶς δίνουν ἓν ἐκκρηστικὸ διάγραμμα τῆς ζωῆς του σ' ἐκεῖνα τὰ χρόνια.

Γιὰ ὅλο τὸ 1821 καὶ τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1822 δὲν ἔχουμε εἰδήσεις του¹. Πῶς ἐργάστηκε γιὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς Ἐπανάστασης στὴν Αἰτωλοακαρνανίαν καὶ Ἡπειρο καὶ πότε ἔφυγε ἀπὸ τὰ μέρη ἐκεῖνα γιὰ νὰ γυρίσει στὴν Πελοπόννησο, δὲν εἶναι γνωστό. Τὶς πρώτες μέρες τοῦ Μαΐου 1822 σημειώνεται ἡ παρουσία του στὴν Κόρινθο ποὺ εἶναι ἡ προσωρινὴ ἐδρὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Σώματος. Στὶς 5 ἢ 6 Μαΐου ἔχει διοριστεῖ κιόλας Ἀντέπαρχος Σίφνου καὶ Σερύφου, «στερεῖται

1. Εἶναι φυσικὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ νὰ βρίσκεται στὴν περιοχὴ τῆς ἀποστολῆς του, Αἰτωλοακαρνανία - Ἡπειρο, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ γιὰ τὴν Φιλικὴ τὴ δεύτερη μετὰ τὴν Πελοπόννησο σημαντικὴ γεωγραφικὴ ἐνότητά. Στὴν ἴδια περιοχὴ τὸ Μάρτη τοῦ 1821 στέλνει ἡ Φιλικὴ ἓναν ἄλλον «ἀπόστολο», τὸν Γεώργιο Πράσινο, μαζί μὲ τὸν Χριστόφορο Περραιβό· ὁ τελευταῖος ἔχει εἰδικὴ καὶ μεγάλῃ ἀποστολή, τὴν Ἐπανάστασιν σὲ Σούλι. (Γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ

Πράσινου βλ. Β. Π. Παναγιωτόπουλου, *Ἡ προκήρυξις τῆς Μεσσηνιακῆς Γενοκτονίας πρὸς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Δύλεις*, «Δ.Ι.Ε.Ε.», 12 (1958), σσ. 137-150). Μὲ τὴ συσχέτιση τῶν δύο ἀποστολῶν Καραγιάννη - Πράσινου γίνονται σαφέστερα τὰ σχέδια καὶ οἱ ἀνάλογες δραστηριότητες τῶν Φιλικῶν στὴν Αἰτωλοακαρνανία - Ἡπειρο. Ὁ συνωμοτικὸς χαρακτήρας τῆς ἀποστολῆς τοῦ Καραγιάννη νομίζω ὅτι δικαιολογεῖ τὴν ἐλλειψὴ σχετικῶν πληροφοριῶν.

δμως έντελώς χρημάτων» και τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἑσωτερικῶν, μὲ ἔγγραφο τοῦ πρὸς τὸ Ἐκτελεστικόν, ζητάει νὰ τοῦ δοθεῖ προκαταβολὴ τοῦ μισθοῦ τοῦ «διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ υπάγῃ ὁμοῦ μὲ τοὺς λοιποὺς ὁποῦ σήμερον κινουόν»¹.

Ἡ σημασία τῆς πληροφορίας αὐτῆς εἶναι φανερή. Δείχνει ὅ,τι ἀκριβῶς, μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια, ἐκθέτανε οἱ κόρες τοῦ στὶς ἀναφορὰς τοὺς πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ τῶν ἐκδουλεύσεων: «πλήρης ἐνθουσιασμοῦ, ἐγκαταλιπὼν πάσας τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις, ἔτρεξεν ἀμέσως κλπ.»². Μετὰ ἀπὸ τὴν ἀποστολὴν στὴν Αἰτωλοακαρνανίαν καὶ Ἡπειρο ἔχει οἰκονομικὰ καταστραφεῖ. Ἡ ὑπαλληλοποίηση εἶναι ἡ μόνη λύση ποὺ μποροῦσε νὰ τὸν βοηθήσῃ ἀποτελεσματικὰ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὑπηρεσίαι ποὺ εἶναι ἱκανὸς νὰ προσφέρει ἔχουν κάποια ζήτησι. Ἡ κρατικὴ μηχανὴ ποὺ πᾶει νὰ συγκροτηθεῖ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐπ'ἀνδρῶν καὶ ὁ Καραγιάννης βρίσκει μιὰ θέσιν Ἀντεπάρχου στὴ Σίφνῳ. Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν Κωλέττης, γνώριμος καὶ φίλος τοῦ Ἰωῶς ἀπὸ τὰ Γιάννενα, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἄσχετος μὲ τὸ διορισμὸ τοῦ.

Πότε ἀκριβῶς ἔφθασε στὴ θέσιν τοῦ, στὴ Σίφνῳ, δὲν εἶναι γνωστόν. Ἐκεῖ πάντως ἔμεινε ὡς τὴν 1 Μαΐου 1823³, ὁπότε ξαναγύρισε στὴν Πελοπόννησο. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς Β' Ἐθνικῆς Συνέλευσης καὶ τὸ ταξίδι τοῦ, νομίζω, σχετίζεται μ' αὐτή.

Στὶς 10 Μαΐου 1823 βρίσκεται στὴν Τριπολιτσά, τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τοῦ, ὅπου μὲ διαταγὴ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διορίζεται⁴ ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς ἰδιότυπης ἐπιτροπῆς, μὲ ἀποστολὴν τὴ διενέργειαν νέων ἐκλογῶν στὴν πόλιν καὶ τὰ γειτονικὰ χωριά γιὰ τὴν ἀνάδειξιν παραστάτην στὴν Ἐθνικὴ Συνέλευσιν, μετὰ τὴν ἀμφισβήτησιν ἀπὸ τὸν Ρήγα Παλαμήδην τῆς ἐκλογῆς τοῦ Γ. Βάρβογλη. Μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ ἀσχολήθηκε δύο-τρεῖς μόνο μέρες χωρὶς θετικὰ ἀποτελέσματα ἐξ αἰτίας τῆς ἔξαψης τῶν παθῶν καὶ τῶν ἀντιθέσεων ποὺ ἐπικρατοῦσαν στὴν Τριπολιτσά. Ἀπειλές, ξυλοδαρμοὶ καὶ ὅσες ἄλλες σχετικὲς ἐκδηλώσεις μᾶς εἶναι

1. ΓΑΚ, Ἀρχ. Βλαχογιάννη, Ὑπ. Ἑσωτερικῶν, φ. 50. Σχέδιο ἐγγράφου ἀχρονολόγητο, τοποθετημένον στὸ τέλος τοῦ φακέλου. Ἀπὸ τὸν Ἀριθμ. πρωτοκόλλου 475 μπορεῖ νὰ μνηολογηθεῖ στὶς 5 ἢ 6 Μαΐου, ἐπειδὴ στὸν ἴδιον φάκελον ὑπάρχει ἔγγραφο μὲ ἀριθμ. πρωτοκόλλου 474 τῆς 5 Μαΐου καὶ ἄλλο μὲ ἀριθμ. 477 τῆς 6 Μαΐου.

2. Βλ. ἐπίμετρο ἀρ. 3.

3. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἑσωτ. φ. 47. Στὸν φάκελον αὐτὸ ὑπάρχει δεσμίδα ἐγγράφων συνημμένων σὲ ἔγγραφο τῆς 27 Ὀκτωβρ. 1824, σχετικῶν μὲ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ στὴ Σίφνῳ. Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ βρίσκεται λογαριασμὸς τῆς μισθοδοσίας τοῦ ἀπὸ 8 Ὀκτωβρίου 1822 μέχρι 1 Μαΐου 1823, ἡμέρα «ὁποῦ ἀναχωρεῖ διὰ τὴν ὑπερτάτην Διοίκησιν».

4. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἑσωτ. φ. 9.

γνωστές από τη διενέργεια εκλογών στα κατοπινά χρόνια, καταγγέλλονται από τα έγγραφα της υπόθεσης αυτής. Στις 12 Μαΐου 1823¹ ο Καραγιάννης ζητάει από το Υπουργείο των Έσωτερικών την τιμωρία εκείνων που έκακοποίησαν ένα μέλος της επιτροπής του, ή όποια μετά το έπεισόδιο αυτό, δεν φαίνεται να συνέχισε τις εργασίες της.

Στο μεταξύ έχει ψηφισθεί ο νέος νόμος που καταργεί τις Άντεπαρχίες κάνοντας τις περισσότερες απ' αυτές Έπαρχίες². Ο Καραγιάννης διορίζεται στις 25 Μαΐου 1823 Έπαρχος της Έπαρχίας «Σίφνου, Μήλου και Κιμήλου»³. Τυπικά τη θέση αυτή την κράτησε ως τον Δεκέμβρη του 1824, ουσιαστικά όμως στην έδρα του έμεινε μόνον ως τα τέλη του Μάη. Στις 9 Ιουνίου⁴ τον βρίσκουμε στο Ναύπλιο να ζητάει από την Κυβέρνηση τους μισθούς του, ενώ στις 18 Ιουλίου⁵ το Έκτελεστικό με έγγραφό του προς το Υπουργείο Έσωτερικών δίνει διαταγή να επιστρέψει ο Έπαρχος στη θέση του. Όπως φαίνεται όμως, ο Καραγιάννης δεν ξαναπήγε στη Σίφνο. Από τα έγγραφα της περιόδου αυτής θγαίνει ότι ή υπηρεσία του εκεί δεν ήταν όμαλή. Οι «πρόξενοι» είναι το κύριο εμπόδιο στο έργο του. Σειρά όλόκληρη εγγράφων υπάρχει σχετική με την αντιδικία του προς τον «υποκόνοσολον Άγγλίας» Ιωάννη Μπάο και τον γιό του Κωνσταντίνο, και τον «υποκόνοσολον Γαλλίας» Νικόλαο Μάτζα⁶, οι όποιοι σαν ύπηκοοι ξένων κρατών άρνοούνται να πληρώσουν φόρους και γενικότερα να συμμορφωθούν με την Έλληνική νομοθεσία, παίρνουν όμως μέρος στα κοινά σαν να είναι πολίτες Έλληνες. Η έριδά του με τον Μπάο πήρε διαστάσεις και ή λύση της ανατέθηκε σε δικαστική επιτροπή⁷ με μέλη τον Γεώργιο Γεννάδιο, Κωνστ. Ράδο και Στ. Κ. Γαλάτη⁸. Η άπόφαση της επιτροπής ήταν καταδικαστική για τον Μπάο και άθωωτική για τον Καραγιάννη. Στο διάστημα αυτό ούτε παραιτήθηκε έπίσημα ούτε ή Κυβέρνηση διόρισε αντικαταστάτη του. Την ίδια έποχή στο Ναύπλιο του ανατέθηκαν καθήκοντα μέλους δικαστικών επιτροπών⁹.

1. ΓΑΚ, έ.ά.

2. Ά. Μάμουκα, *Τα κατά την Άναγέννησιν...*, τ. Γ', σ. 62-68' πρβλ. και Ιακ. Βισβίτζη, έ.ά., σ. 246.

3. ΓΑΚ, Υπ. Έσωτ. φ. 11.

4. ΓΑΚ, Υπ. Έσωτ. φ. 33.

5. ΓΑΚ, Υπ. Έσωτ. φ. 36.

6. ΓΑΚ, Έκτ. φ. 8 (1824 Μαΐου 21, Άργος, έγγραφο Βουλευτικού προς Έκτελεστικό κ.ά. συνημμένα).

7. Για το θεσμό των δικαστικών επιτροπών στην διάρκεια του Άγώνα βλ. Ιακ. Βισβίτζη, έ.ά., σ. 38-40.

8. ΓΑΚ, Υπ. Έσωτ. φ. 47 (1824 Όκτ. 29, Ναύπλιο. Υπ. Έσωτερικών προς Έκτελεστικό).

9. ΓΑΚ, Έκτ. φ. 13 (1824 Ιουλ. 9 Υπόθεση Άθ. Βαφειοπούλου), Έσωτ. φ. 38 (1824, Αύγ. 2).

Στις 18 Δεκεμβρίου 1824 με διαταγή του Ἐκτελεστικοῦ διορίζεται Ἐπαρχος Πύργου. Καί στὴ νέα του θέση ὁ Καραγιάννης ἀποδείχτηκε ἕνας δραστήριος ἑπαρχος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν πυκνὴ ἀλληλογραφία του μετὰ τὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν, σχετικὰ με θέματα τῆς ἀρμοδιότητάς του. Ἡ οἰκονομικὴ του κατάστασις ὅμως καὶ τώρα δὲν εἶναι καλὺτερη ἀπὸ πρὶν. Ἔτσι τὴν 1 Αὐγούστου 1825 παραιτεῖται, ἐπειδὴ δὲν ἔχει χρήματα γιὰ νὰ ἀνταποκριθεῖ «ἐξ ἰδίων» στίς ἀνάγκες τοῦ Ἐπαρχείου¹. Τὸ Ἐκτελεστικὸ ἀποδέχτηκε τὴν παραίτησή του στίς 12 Αὐγούστου². Ἀπὸ ἕνα ἔγγραφο μετὰ ἡμερομηνία 2 Σεπτεμβρίου 1825³ τοῦ Λυκούργου Κρεστενίτη ὁ ὁποῖος ζητᾷ τὸ διορισμὸ νέου ἐπάρχου, μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ Καραγιάννης ἔφυγε ἀπὸ τὸν Πύργο ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποδοχὴ τῆς παραίτησής του. Αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ τέλος τῆς σταδιοδρομίας του σὰν ἐπάρχου.

Ὅτ᾽ χρειαστεῖ νὰ περάσει περισσότερο ἀπὸ ἕνας χρόνος γιὰ νὰ τὸν συναντήσουμε πάλι. Ἡ σιωπὴ αὐτὴ δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἄσχετη μετὰ τὴν κατάστασις ποὺ δημιουργήθηκε στὴν Πελοπόννησο ἐξ αἰτίας τοῦ Ἰμ-πρακίμ. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὑγεία τοῦ Καραγιάννη εἶναι κλονισμένη, ὅπως φαίνεται ἀπὸ πολλὰς μνείες στὰ ἔγγραφα του. Χωρὶς νὰ ξέρουμε ἂν μετακινήθηκε καθόλου ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, στίς 11 Ὀκτωβρίου 1826 ἐκλέγεται πληρεξούσιος τῶν κατοίκων τῆς Βόνιτσας στὴν Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευση. Τὸ σχετικὸ ἔγγραφο δὲν ὑπάρχει στὸν φάκελό του, περιγράφεται ὅμως σὰν συνημμένο, «ἐν πρωτοτύπῳ» μάλιστα, στὴν ἀναφορὰ τῆς κόρης του⁴. Δὲν γνωρίζουμε τίς συνθηκὲς τῆς ἐκλογῆς αὐτῆς. Εἶναι ὅμως φανερό ὅτι ἔχουμε μιὰ ἀκόμη ἔνδειξη γιὰ τοὺς δεσμούς του μετὰ τὴν περιοχὴ. Μετὰ τὴν δέσση τοὺς καταλόγους τῶν μελῶν τῆς Γ' Ἐθνικῆς Συνέλευσης, ὅπως εἶναι δημοσιευμένοι στοῦ Μάμουκα⁵, δὲν φαίνεται νὰ ἔλαβε μέρος. Ἀλλωστε τὴν 1 Νοεμβρίου 1826 τὸν βρίσκουμε στὴ Σύρο νὰ δανεῖζεται ἀπὸ τὸν ἔμπορο Ἰάκωβο Μαρσάν 214¹/₂ γρόσια καὶ νὰ υπογράφει τὸ σχετικὸ χρεωστικὸ ὁμολόγο⁶. Ἀπὸ τότε ἀκριβῶς βρίσκαται στὴ Σύρο δὲν μπόρεσα νὰ ἐξακριβώσω. Μπορεῖ νὰ ἦταν ἐκεῖ πολὺ πρὶν ἀπὸ τίς 11 Ὀκτωβρίου 1826, ἂν ἡ ἐκλογὴ του σὰν παραστάτη τῆς Βόνιτσας ἔγινε χωρὶς δικές του ἐνέργειες· ἀλλιῶς ἢ ἡμερομηνία αὐτὴ ἀποτελεῖ ὄριο post quem τῆς μετάβασής του ἐκεῖ. Τὴν 1 Ἀπριλίου 1827 ἔχουμε τὴν τελευταία ἔνδειξη τῆς διαμονῆς του στὴ

1. ΓΑΚ, Ἐσωτ. φ. 73.

2. ΓΑΚ, ἔ.α.

3. ΓΑΚ, ἔ.α.

4. ΑΑ/ΕΒΕ, φακ. Παν. Καραγιάννη.

5. Ἀ. Μάμουκα, ἔ.α. τ. Η' passim.

6. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἐσωτ. φ. 92 (1827

Ἰουν. 3, Πόρος), ὅπου τὰ χρεωστικὰ ὁμολόγα σὲ ἀντίγραφο.

Σύρο. Ὑπογράφει ἄλλο χρεωστικὸ δμόλογο γιὰ 230 γρόσια ποὺ δανείσθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο ἔμπορο¹. Ὅπως θὰ φανεῖ παρακάτω, δὲν μπορεῖ νὰ ἔμεινε πολλὲς μέρες ἀκόμη στὴ Σύρο.

Ἀπὸ ἓνα πιστοποιητικὸ τῆς Δημογεροντίας Ἑρμούπολεως μὲ ἡμερομηνία 21 Φεβρουαρίου 1827 μαθαίνουμε ὅτι «ὁ κύριος Παναγιωτάκης Καραγιάννης, διορισθεὶς παρὰ τῆς Σεβαστῆς Διευθυντικῆς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἐπιτροπῆς² διὰ νὰ ἐνεργῇ ἐπιτροπικῶς τὰ χρέη της, ἐπλήρωσεν αὐτὰ ἐντίμως»³. Δὲν ξέρουμε ὅμως οὔτε πότε διορίστηκε στὴ νέα του θέση οὔτε ποιά ἦταν ἀκριδῶς ἡ ἀποστολὴ του.

Μετὰ τὴν 1 Ἀπριλίου πρέπει νὰ ἔφυγε γιὰ τὴν Πελοπόννησο. Στὴν Τροιζήνα συνεχίζει τίς ἐργασίες της ἡ Γ' Ἑθνικὴ Συνέλευση. Δὲν ξέρω ἂν πῆγε ἐκεῖ σὰν παραστάτης τῆς Βόνιτσας, ιδιότητα τὴν ὁποία δὲν εἶχε χρησιμοποιήσει ὡς τότε. Ἡ κόρη του στὴν ἀναφορὰ της, ἀπηχώντας προφανῶς οἰκογενειακὴ παράδοση, μᾶς δίνει μιὰ μοναδικὴ μαρτυρία γιὰ τὴν τελευταία ἡμέρα τῆς ζωῆς του, μαρτυρία χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν εὐαίσθησιν καὶ τὸν πατριωτισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Βασισμένη στὸ ἔγγραφο ἐκλογῆς του σὰν παραστάτη τῆς Βόνιτσας, νομίζει ὅτι μὲ τὴν ιδιότητα αὐτὴ θρυσκόταν στὴν Τροιζήνα, ὅπου «μόλις ἤκουσε τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου Καραϊσκάκη, προσβληθεὶς ὑπὸ ἀποπληξίας ἀπέθανε ...»⁴.

Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη (22 πρὸς 23 Ἀπριλίου 1827) πρέπει νὰ κοινοποιήθηκε, στὴν Τροιζήνα στὶς 23 ἢ τὸ πολὺ στὶς 24 Ἀπριλίου⁵. Στὶς 28 Ἀπριλίου ὁ θάνατος τοῦ Καραγιάννη ἔχει γίνεи γνωστὸς στὴ Σύρο καὶ ὁ Ἰάκωβος Μαρσὰν στέλνει ἀμέσως ἀντιπρόσωπό του γιὰ νὰ διεκδικήσει ἀπὸ τοὺς κληρονόμους του τὰ χρήματα ποὺ τοῦ εἶχε δανείσει. Μάταια ὅμως γιατί, ὅπως φαίνεται ἀπὸ μιὰ σειρά ἐγγράφων ποὺ σώθηκαν γιὰ τὸ θέμα αὐτό, ἔξω ἀπὸ λίγα ροῦχα ποὺ εἶχε ἀφήσει στὴ Σύρο, δὲν βρέθηκε τίποτ' ἄλλο γιὰ νὰ ἐκανοποιηθεῖ ὁ δανειστής⁶.

Τὸ τέλος τοῦ Καραγιάννη χαρακτηρίζει, νομίζω, ἔντονα τὴν ἴδια τὴ

1. ΓΑΚ, ἔ.α.

2. Γιὰ τὸ ἔργο τῆς «Διευθυντικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Αἰγαίου Πελάγους» βλ. Ἀν. Δ. Αἰγινάδη, Ὑφανοὶ, δάνεια, εἰσφοραὶ, δασμοὶ κατὰ τὸ 1826 εἰς τὸ Αἰγαῖον, «Νέον Ἀθήναιον» 3 (1958-1960) σ. 71.

3. ΑΑ/ΕΒΕ, φακ. Π. Καραγιάννη.

4. ΑΑ/ΕΒΕ ἔ. α.

5. Πρὸλ. Ἀ. Μάμουκα, ἔ.α., τ. Η' σ. 72-73.

6. ΓΑΚ, Ὑπ. Ἐσωτ. φ. 92 (1827 Ἰουν. 4, Πόρος. Ἡ Γραμματεία Ἐσωτερικῶν πρὸς τὴν Δημογεροντίαν Σύρου) καὶ Ὑπ. Ἐσωτ. φ. 95 (1827 Ἰουν. 28, Ἑρμούπολη, Δημογεροντία πρὸς Γραμματεία Ἐσωτερικῶν).

ζωή του. Είναι ένας έμπορος, χωρίς μεγάλη οικονομική επιφάνεια, που μετακινείται από τόπο σε τόπο χωρίς να μπορεί να ριζώσει οριστικά κάπου, που όταν δεν έχει χρήματα να έμπορευθεί ο ίδιος προσφέρει υπηρεσίες σε άλλους, σαν γραμματικός, σαν συνεταίρος (με συμμετοχή την εργασία του), σαν αίρετοκριτής. Κάτι σαν τον Σκουφά, τον Τσακάλωφ, τον Ξάνθο: αυτός ο τύπος του εμπόρου που ή συνηθέστερη λέξη που τον ακολουθεί είναι «χρεωκοπημένος». Ένας χαρκτηρισμός άλλωστε που έρμηνεύει την τοποθέτησή του στην πρωτοπορία της τάξης του και την επαναστατικότητα του. Από νωρίς φιλελεύθερος, βρίσκει καταφύγιο στον τεκτονισμό και αργότερα στη Φιλική Έταιρεία, ακολουθώντας έναν έντελως φυσιολογικό δρόμο από τον γενικό έταιρισμό, όπως εκφράζεται με τον τεκτονισμό, προς τον έταιρισμό με τους συγκεκριμένους στόχους (έθνικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς) όπως είναι ο έταιρισμός της Φιλικής Έταιρείας: κάτι που αποτελεί κοινό τόπο για τους διαφωτισμένους ανθρώπους της εποχής του σ' όσες χώρες αντιμετώπιζαν προβλήματα ανάλογα με εκείνα του τουρκοκρατούμενου Έλληνισμού.

Β. Π. Παναγιωτόπουλος

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο

1.

[Άρχαιο Ίονίου Γερουσίας, Κέρκυρα, φακ. 10. Παν. Καραγιάννης προς Άδελφον. 1805, Άπριλίου 21, Πρέβεζα].

Προσκυνῶ.

Άμετρος και καθημερινές φροντίδες δεν μου έδωσαν άδειαν εις τόσον διάστημα καιροῦ της γνωρίσεώς μας, να σᾶς προσφέρω τους δουλικούς μου προσκυνισμούς και ζητῶ τὸ συμπάθειο. Τώρα δεν λείπω να σᾶς τους προσφέρω και ανταμῶς με αὐτούς να σᾶς ἐνοχλήσω και δια τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Φώτη Κεσινίρη, ἡ ὁποία ὡς μου γράφει ὁ σιῶρ Νάνος Μαργαρίτης σᾶς εἶναι γνωστή. Ἴδετε τι πράξεις ὅπου ἐμεταχειρίστηκαν ἐναντίον εις τὸ δεκρέτο τοῦ ἐξοχωτάτου Σεράτου, ἴδετε τέλος πάντων τὴν βαρβαρότητα ὅπου ἔπραξεν ὁ σιῶρ Κεσινίρης ἐναντίον τοῦ προκουρατόρου μου. Ἐγὼ δὲν ἠξέρω με τί τρόπον πρέπει να φερθῶ. Γράφω και εις τὸ ἐξοχώτατον Σεράτον τὰ παραπονέματά μου και ἀφήνω τὴν ἐξοχότη σας (ὅπου δίχως

χρέος γνωρίζω πώς με ἀγαπᾶτε) νὰ λάβῃ τὴν ἐπιμέλειαν εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν. Προσμένοντας κάθε προσταγὴν σας, διὰ μέσου τοῦ σιὸρ Νάνου Μαργαρίτη ὁποῦν με ὅλην τὴν προθυμίαν θέλει τὴν ἐκτελέσω καὶ με ὅλον τὸ βαθὺ σέβας μένω.

Λοῦλος σας ὑποκλινῆς
Παναγιώτης Καραϊωάννης

1805 Ἀπριλίου 21, Πρέβεζα.

Ἀπὸ τὸν σιὸρ Νάνο Μαργαρίτη λάβετε σημεῖον τῆς δουλικῆς μου ἀγάπης.

2.

[Ἀρχειοφυλακεῖο Λευκάδας. Filza lettere confinazione del Governo di Santa Maura, dal 24 Giugno 1810 al 10 Settembre 1817. Δ. Στάμος καὶ Π. Καραγιάννης πρὸς τὸν Πρύτανι Λευκάδας. 1813, Αὐγούστου 20, Μαγιστράτο (=ὕγειονομεῖο) Λευκάδας].

Ἐξοχώτατε.

Ἡμεῖς ἤλθομεν ἐχθρὲς ἐδῶ με προσταγὴν τοῦ ὑψηλοτάτου Βεζῆρ Ἀλῆ Πασᾶ ἐφέντη μας, διωρισμένοι διὰ κριτὲς τοῦ Μόστρα, ὁποῦν ἐνωμένοι με ἐκείνους τοῦ Κομενιώτη, νὰ ἀποφασίσωμεν τὴν διαφορὰν τους. Εὐθὺς ἐδώσαμεν εἴδησιν τοῦ ἐκλαμπροτάτου σιὸρ Μαγγιὸρ Ἀράτα, ὁ ὁποῖος ἤλθεν καὶ ἔλαβεν κόπιαν μεταγλωττισμένην ἀπὸ τὴν προσταγὴν μας καὶ ἕως ὥρας δὲν ἔχομεν καμίαν ἀπόκρισιν διὰ νὰ βάλωμεν εἰς πρᾶξιν τὴν προσταγὴν μας καὶ ἐπειδὴ ὁ καιρὸς δὲν μᾶς συγχωρεῖ ἀναβολὴν παρακαλοῦμεν τὴν ἐξοχότητά Της ὁποῦν εἰς τὸ σήμερον νὰ ἔχομεν ἀπόκρισιν. Μένομεν με ὅλον τὸ βαθὺ Σέβας.

Αὐγούστου 20, ἀπὸ Μαγιστράτο τῆς Ἀγίας Μαύρας, 1813

Εἰς τὰς προσταγὰς
τῆς ἐξοχότητός Της
Δημήτριος Στάμος
Παναγιώτης Καραϊωάννης

3.

[Ἀρχ. Ἀγωνιστῶν Ε.Β.Ε. φακ. Π. Καραγιάννη. Ἀναφορὰ Πηνελόπης Γερασίμου Κοκκίνου. 1865, Ἰουνίου 2, Ἀθήνα].

Πρὸς τὴν ἐπὶ τοῦ Ἀγῶνος Ἐπιτροπὴν.

Ὁ μακαρίτης πατήρ μου Παναγιωτάκης Καραγιάννης, ἐκ Τριπόλεως τῆς Πελοποννήσου, ὑπῆρξε, Κύριοι, εἰς τῶν πρώτων ἱερέων

τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ὡς ἐκ τοῦ ἐγκλείστου ὑπ' ἀριθ. 1 διπλώματος καταφαίνεται, ὅστις πλήρης ἐνθουσιασμοῦ ἐγκαταλιπὼν πάσας τὰς ἐμπορικὰς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεις, ἐξ ὧν μεγάλα καὶ βέβαια ἀνέμενε κέρδη, ἔτρεξεν ἀμέσως εἰς Αἰτωλοακαρνανίαν, κατόπιν δὲ εἰς Ἡπειρον καὶ ἤρξατο διαδίδων τὴν ἰδέαν τῆς Ἐπαναστάσεως, κατηγῶν καὶ προσηλυτίζων πάντας τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις, Ἄρτη, Πρεβέζῃ καὶ Κάρεσι προύχοντας τοὺς τότε ὑπάρξαντας ὡς καὶ τινες ἔτι ζῶντας ἦτοι Ράγκον, Βαρνακιώτην, Βλαχόπουλον, Καραϊσκάκην, Γρίβαν, Βότσαρην, Ὀδυσσεά, Μπαλάσκαν, Ι. Κωλέττην καὶ λοιποὺς ἄλλους στρατιωτικοὺς ἀρχηγοὺς ἐν οἷς καὶ τὸν Ἄρτης Πορφύριον καὶ αὐτὸν τὸν παρὰ τῷ Ἀλῇ Πασᾷ διάσημον Νοῦτσον, περιφρονῶν καὶ εἰς οὐδὲν λογιζόμενος ὁποῖον μέγα διέτρεχε κίνδυνον, τοιαῦτα πράττων καὶ ἐνεργῶν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ σκληροτέρου τῶν τυράννων Ἀλῇ Πασᾶ.

Ἡ Σημαία τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως ὑψώθη καὶ οὕτως ἐξεπληρώθη τὸ γλυκὺ αὐτοῦ ὄνειρον. Ἐκτοτε οὐδόλως ἔπαυσεν ὑπηρετῶν τῇ Πατρίδι καὶ ὡς πολιτικὸς καὶ ὡς στρατιωτικὸς καὶ ὡς πληρεξούσιος, ἓνα μόνον ἔχων σκοπόν, τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος του καὶ εἰς μόνον τὸ συμφέρον αὐτῆς ἀποβλέπων καὶ ἐξ ἰδίων πάντοτε δαπανῶν καὶ θυσιάζων ὅλην αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἣν ἐκ τοῦ ἐμπορίου εἶχε σχηματίσει. Τοσοῦτος καὶ τοιοῦτος ἦτον ὁ ἐνθουσιασμός του.

Ἀλλὰ κατὰ τὸ 1827 πληρεξούσιος ὢν εἰς τὴν ἐν Τροιζήνι Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ὡς ἐκ τοῦ ἐγκλείστου ἀποδεικτικοῦ ὑπ' ἀριθ. 2 καταδείκνυται, μόλις ἤκουσε τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίμου Καραϊσκάκη, προσβληθεὶς ἀμέσως ὑπὸ ἀποπληξίας ἀπέθανεν, ἀφείς τὴν σύζυγον αὐτοῦ μετὰ δύο θνηγατέρων ἐστερημένas καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου.

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν πενίᾳ καὶ ἐν στερήσει διῆλθεν ἡ δυστυχὴς μήτηρ μου ὁκτὼ ὅλα ἔτη, ὅτε κατὰ τὸ 1835, τυχὼν ἐν Ἀργεῖ, ὅπου διεμένομεν, ὁ νῦν Ταγματάρχης τοῦ Ἰππικοῦ κ. Γεράσιμος Κόκκινος, καὶ θέλων μᾶλλον νὰ εὐεργετήσῃ δυστυχοῦσαν οἰκογένειαν ἀγωνιστοῦ, ἐζήτησε τὴν ὑποφαινομένην, πρωτότοκον θνηγατέρα τοῦ μακαρίτου Καραϊωάννη εἰς γάμον, καὶ οὕτως ἀνέλαβε τὴν πατρικὴν φροντίδα τῆς διατροφῆς καὶ διασώσεως ὁλοκλήρου οἰκογενείας.

Ἡ μακαρίτις μήτηρ μου, ἀνηνέχθη τότε εἰς τὸν ἐν Ἀργεῖ Ἐπαρχον κ. Ἀναστάσιον Μαυρομιχάλην, ζητῶσα τὴν ἀνάλογον σύνταξιν τῆς καὶ προικοδότησιν τῶν κορασίων τῆς, ἐσωκλείουσα συνάμ-

μα ἐν τῇ ἀναφορᾷ αὐτῆς καὶ 13 ἀντίγραφα πιστοποιητικῶν τῶν ἐκδουλεύσεων καὶ θνυσιῶν τοῦ μακαρίτου πατρός μου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ ἐσωκλείστου ἐπισήμου πιστοποιητικοῦ τοῦ Κου Ἐπάρχου. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως, παρ' ἐλπίδα, ἀντὶ τῆς ἀπονείμῃ δικαιολογίας, θέτονσα αὐτὴν εἰς τὸν κατάλογον τῶν πρώτης τάξεως συνταξιούχων, κατὰ λάθος ἐσημειώθη εἰς τὸν τῆς τρίτης, ὡς ἐκ τοῦ ἀπὸ 16 Ὀκτωβρίου ἐγκλείστου ὧδε Β. Διατάγματος καταφαίνεται.

Τὸ μέριστον τοῦτο ἀδίκημα μὴ ἀνεχομένη ἡ μακαρίτις, δὲν ἔπαυσεν ἔκτοτε πανταχοῦ ἐκθέτουσα τὰ δικαιώματά της, ἀναγκασθεῖσα μάλιστα νὰ ἔλθῃ ἐνταῦθα κατὰ τὸ 1841 καὶ ἀναφερθεῖσα μάλιστα πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον Βασιλέα, πρὸς ὃν παρέδωκεν ἐγκλείστα ἐν τῇ ἀναφορᾷ της καὶ τὰ πρωτότυπα ἀποδεικτικά.

Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1842 ἀναγνωρίσασα ἡ Κυβέρνησις τὸ δίκαιον τῶν ἀπαιτήσεων τῆς μητρός μου, διὰ μὲν τοῦ ἀπὸ 20 Μαΐου 1842 Β. Διατάγματος, ἐγκλειομένου ὧδε ἐπισήμου αὐτοῦ ἀντιγράφου ὑπ' ἀριθμ. 5, ὥρισε διὰ τὴν νεωτέραν ἀδελφὴν μου Βασιλικήν, ἄγαμον οὖσαν, προικοδότησιν πρώτης τάξεως, κατὰ δὲ τὸ 1857 ἠῤῥξῃσε τὴν σύνταξιν τῆς μητρός μου εἰς δρ. 80 κατὰ μῆνα, ἀλλ' οὔτε ἡ προικοδότησις τῆς ἀδελφῆς μου ἐπραγματοποιήθη, ἀποθανούσης ἀγάμου κατὰ τὸ ἔτος 1863, οὔτε ἡ μήτηρ μου ἐπρόφθασε νὰ λάβῃ τὴν σύνταξιν ἠῤῥξημένην, ἀποθανοῦσα καὶ αὐτὴ κατὰ τὸ 1857 ἐκ τοῦ γήρατος καὶ τῆς λύπης καὶ οὕτως ἡ οἰκογένεια ἑνὸς τῶν πρώτων ἀγωνιστῶν, τοῦ πολλαχῶς τὴν πατρίδα ὑπηρετήσαντος καὶ τὴν περιουσίαν αὐτοῦ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῆς καταναλώσαντος, οὐδαμῶς ἔτυχε μέχρι τοῦδε ἐθνικῆς ἀμοιβῆς καὶ περιθάλψεως. Εἰς δὲ τὴν ὑποφαινομένην ἡρνήθησαν καὶ τὴν εἰς ὅλας τὰς ὀρφανὰς τῶν ἀγωνιστῶν δοθεῖσαν προικοδότησιν, διότι ἔτυχον ἔγγαμος, καὶ οὕτως ἐτιμωρήθη καὶ ἡ ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως πρόνοια τοῦ συζύγου μου, εἰς ἣν ὀφείλεται ἡ σωτηρία ὀλοκλήρου τῆς οἰκογενείας μου.

Ταῦτα ὑποβάλλουσα ὑπ' ὅψιν τῶν ἐπιζώντων συναγωνιστῶν τοῦ μακαρίτου πατρός μου, ἀφιερῶ ὅλας μου τὰς ἐλπίδας εἰς τὴν εὐθνοδικίαν καὶ κρίσιν σας.

Ἀνῆκετε ὅλοι εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην γενεάν, ἣτις ἀνέλαβε καὶ εἰς αἴσιον ἔφερε πέρας τὸν μέγαν καὶ ἄνισον τοῦ 1821 Ἱερόν Ἀγῶνα. Τὰ ὀνόματά σας μοῦ παρέχουσι τὴν μεγαλυτέραν ἐγγύησιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς αἰτήσεως μου. Εἰς ὑμᾶς δὲ ἀφιερῶ τὰς ἐλπίδας μου, παρακαλῶ ὅπως δικαιωθῶ ὡς καὶ ὅλα τὰ τέκνα τῶν πρωταγωνιστῶν ἐδικαιώθησαν, ἀπονέμοντες εἰς ἐμὲ καὶ τὴν προικοδοτή-

σιν τῆς ἀποθανούσης ἀδελφῆς μου, ἢ τὴν σύνταξιν τῆς μητρός μου Α' τάξεως ἢ τὰ ἐν τῷ ἄρθρῳ 12 τοῦ κανονισμοῦ κληρονομικὰ τοῦ πατρός μου δικαιώματα.

Ἐποσημειοῦμαι

Ἡ ἐπιζῶσα θυγάτηρ τοῦ Παναγιωτάκη Καραγιάννη
Πηνελόπη Κοκκίνου.

Συνημμένα ἔγγραφα

Ἀρ. 1. Ἐγγραφον ἢ δίπλωμα τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, δι' οὗ ὀνομάζεται Ἱερεὺς τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας μεθ' ὅλων τῶν ἐν αὐτῷ συμβόλων, ἐν πρωτογράφῳ.

Ἀρ. 2. Πληρεξούσιον τῶν κατοίκων Βονίτης τῆς 11 Ὀκτωβρίου 1826 περὶ τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ ὡς πληρεξουσίου τῆς Γ' Ἐθνοσυνελεύσεως, ἐν πρωτογράφῳ.

Ἀρ. 3. Πρωτόγραφον πιστοποιητικὸν τοῦ Ἐπαρχοῦ Ἀργους ὑπ' ἀριθμ. 2515 τῆς 23 Δεκεμβρίου 1835 πιστοποιούντος ὅτι, ἡ χήρα Μαρία Σύζυγος Π. Καραϊωάννη παρέδωκε εἰς αὐτὸν δεκατρία ἔγγραφα ἀφορῶντα τὰς ἐπὶ τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος ἐκδουλεύσεις καὶ θυσίας τοῦ συζύγου της καὶ ὅτι ταῦτα ὑπεβλήθησαν εἰς Νομαρχίαν Ἀργολιδοκορινθίας.

Ἀρ. 4. Δίπλωμα Συντάξεως ὑπ' ἀριθμ. 157/37 τῆς 16 Ὀκτωβρίου 1836.

Ἀρ. 5. Ἀντίγραφον τοῦ ἀπὸ 20 Μαΐου 1842 Β. Διατάγματος περὶ προικοδοτήσεως τῆς ἀδελφῆς μου Βασιλικῆς, μὴ πραγματοποιηθείσης.

Ἀρ. 6. Πρωτόγραφον πιστοποιητικὸν ταυτότητος τῆς Πηνελόπης Π. Καραϊωάννη, τὴν 15 Ἀπριλίου 1865.